

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ТА ПРИНЦИПІВ РАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИКАМЕНТОЗНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

**Шматенко О.П., Притула Р.Л.,
Семеченко Г.Б., Шматенко В.В.**

Українська військово-медична академія

Резюме. *Стаття присвячена визначенню основних клініко-економічних складових, що впливають на раціональне використання лікарських засобів у військово-медичній службі. Показана доцільність запровадження багаторівневої системи формулярних переліків з метою оптимізації витрат на організацію лікувально-діагностичного процесу у Збройних Силах України.*

Ключові слова: *військово-медична служба, клініко-економічний аналіз, медикаментозне забезпечення, формулярний перелік.*

Вступ. Сучасний рівень розвитку медичних технологій вимагає від організаторів та представників практичної медицини і фармації вибору сучасних підходів та методів раціоналізації використання матеріальних ресурсів для організації медичної допомоги. Жорстка система централізованого забезпечення, що існувала раніше в умовах військово-медичної служби, зазнала значних змін, пов'язаних із запровадженням організації медичної допомоги за територіальним принципом та створенням військово-медичних клінічних центрів (ВМКЦ) з визначеними зонами їх відповідальності. Це призвело до децентралізації системи медичного постачання та зміни принципів її функціонування від схеми: орган управління – територіальне оперативне командування – з'єднання – військова частина до системи медичного постачання за схемою: орган управління – ВМКЦ – військова частина. При цьому необхідно наголосити, що за органом управління здебільшого залишилися функції контролю, методичного забезпечення, право-

вого супроводження, а також розподілу фінансових ресурсів для закупівлі медичного майна на рівні ВМКЦ. Необхідність запровадження системи медичного постачання за територіальним принципом була продиктована часом, адже пострадянська модель організації медичного постачання військ в умовах реформування Збройних Сил України та обмеженості фінансових ресурсів потребувала удосконалення у відповідності з вимогами загальних підходів та принципів сучасного фармацевтичного менеджменту. У зв'язку з цим, метою нашого дослідження був аналіз основних клініко-економічних аспектів, що впливають на якість та повноту медикаментозного забезпечення військовослужбовців на сучасному етапі розвитку військово-медичної служби.

Матеріали та методи дослідження. При проведенні досліджень нами використано дані щодо основних підходів та принципів організації системи військово-медичного постачання, відомості фахової літератури по удосконаленню організаційних принципів забезпечення лікарськими засобами різних категорій населення як України, так і інших держав, а також загальні дані Державного формуляру лікарських засобів України [4].

Досягнення мети наукового пошуку забезпечувалося завдяки використанню системно-оглядового, бібліо-семантичного, аналітичного та структурно-логічного методів досліджень.

Результати дослідження та їх обговорення. Сьогодні вже ні в кого не викликає сумніву твердження, що лікарський засіб як товар має свої специфічні характеристики, адже реалізація та застосування лікарських препаратів можуть бути пов'язані не тільки або не скільки з бажанням чи вимогами самого хворого, а й з безпосереднім впливом на вибір тактики лікування лікаря, виробника лікарських засобів, науковців тощо [1, 2]. Така особливість ліків вимагає від держави реалізації ряду заходів для забезпечення населення, у тому числі і військовослужбовців ефективним та безпечними лікарськими препаратами, а саме [3, 7]:

- проведення контролю якості, ефективності, безпечності лікарських засобів;

- розробка нормативно-правової бази, що регулює виробництво та обіг лікарських засобів;
- ліцензування основних видів фармацевтичної діяльності (виробництво, оптова та роздрібна реалізація лікарських засобів, обіг наркотичних і психотропних речовин, а також контроль за дотриманням ліцензійних умов;
- державне регулювання ввозу/вивозу лікарських засобів та фармацевтичних субстанцій на територію України;
- державне регулювання цін на лікарські засоби тощо.

Проте, повертаючись до системи організації надання медичної допомоги військовослужбовцям, необхідно зазначити, що у будь-якому випадку вибір лікарського засобу або конкретної тактики лікування повинен робити лікар. Проте певний комерційний тиск на медичних працівників з боку виробників лікарських засобів в окремих випадках може призвести до не повністю виправданого вибору препарату або схеми лікування. В таких умовах значно підвищується роль і відповідальність військових провізорів в частині їх економічної грамотності, а також вміння оцінити і спрогнозувати результати прийняття відповідних управлінських рішень. Визначення правильної стратегії медикаментозного забезпечення стає особливо актуальним в умовах реформування військово-медичної служби, адже витрати на закупівлю медикаментів становлять значну частку в загальних витратах на організацію медичної допомоги.

Важливим економічним аспектом, що дозволить підвищити терапевтичні результати від витрат на закупівлю лікарських засобів в умовах військово-медичної служби є раціоналізація процесу їх відбору, закупівлі та використання [5, 8, 9]. Забезпечення лікарськими засобами при наданні медичної допомоги військовослужбовцям являє собою циклічний процес, який складається з визначення обґрунтованої потреби в лікарських засобах, закупівлі лікарських препаратів згідно з вимогами нормативно-правових актів, що регламентують порядок здійснення державних закупівель, а також фахового призначення та використання медикаментів (рис.1).

Рис. 1. Цикл забезпечення лікарськими засобами у військово-медичній службі

Раціональне використання лікарських засобів у військово-медичній службі включає:

- призначення препаратів тільки у відповідності з точно встановленим діагнозом;
- обґрунтований вибір лікарських форм, дозування та кратності прийому ліків;
- створення умов для виконання пацієнтом призначеної схеми фармакотерапії (комплаєнс хворого).

Наступним важливим економічним аспектом медикаментозного забезпечення є аналіз споживання лікарських засобів за допомогою різноманітних методів (ABC, VEN, DDD, частотного). Це дозволить вирішити проблему надмірного лікування, зменшити кількість випадків поліпрагмації та призначення ліків для попередження побічних ефектів, що рідко зустрічаються тощо.

Одним із прийомів, що забезпечує економну витрату обмежених фінансових ресурсів військово-медичної служби, є використання препаратів-генериків. Налагоджене вітчизняне виробництво генериків дозволило певним чином знизити витрати на лікарську допомогу. Проте вітчизняною фармацевтичною промисловістю не освоєно випуск ряду життєво необхідних груп лікарських засобів для застосування в кардіології, хірургії, стоматології тощо. Крім того, залишається дискусійним питання

біоеквівалентності окремих препаратів-генериків їх оригінальним аналогам.

Результати проведених досліджень показують [5, 6], що не можна до вибору медикаментозної терапії підходити лише з точки зору вартісних характеристик. У ряді випадків доцільним є вибір більш затратного лікування, адже в таких випадках вигідніше застосовувати більш вартісні лікарські засоби за умови, що це дозволить скоротити використання інших ліків, знизить частоту виникнення побічних ефектів, витрати на оплату праці медичного персоналу, тривалість перебування хворого у стаціонарі, частоту випадків повторної госпіталізації тощо. Дешевизна окремих лікарських засобів на практиці може призвести до зниження якості лікування за рахунок низької ефективності та безпечності, підвищеної кількості прийомів на добу. Крім того, при тривалому застосуванні у одного хворого до них виникає резистентність. Встановити зазначені недоліки фармакотерапії можливо при проведенні фармакоекономічного аналізу.

Клінічно та економічно виправдане застосування лікарських засобів не можливе без оцінки епідеміологічних характеристик захворювань. Застосування стандартів медичної допомоги та клінічних протоколів сприяє скороченню номенклатури лікарських засобів та зменшенню витрат на медикаментозну терапію. Державний реєстр лікарських засобів налічує понад 12 тис. найменувань препаратів. Проте як окремих практикуючий лікар, так і військово-лікувальний заклад або ВМКЦ використовують лише обмежену номенклатуру ліків, яка сформована за власним досвідом.

Зазначені економічні аспекти вимагають пошуку комплексу заходів для їх узагальнення з метою вирішення проблем удосконалення медикаментозного військовослужбовців, що можливо шляхом запровадження формулярних переліків та цілісної формулярної системи у військово-медичній службі. Кожен лікар формує свій власний формуляр лікарських засобів, який він використовує в своїй практиці. Однак такий особистий формуляр за своєю клінічною і економічною ефективністю не завжди є оптимальним, адже в такому випадку вибір препаратів залежить від

рівня професійної освіти лікаря, джерел отриманої інформації, вміння критично розглянути інформацію, а також особистісних якостей.

Формулярний перелік повинен складатися шляхом ретельного аналізу структури захворюваності (по кожні окремій нозології), рівнів споживання та вартості курсу лікування кожного захворювання у порівнянні з альтернативним схемами фармакотерапії та порівнянні їх вартісно-ефективних показників.

У військово-медичній службі дані принципи реалізовані шляхом створення формулярно-терапевтичної або фармакоеконімічної комісії. Так, у Головному військово-медичному клінічному центрі (м. Київ) створено фармакоеконімічну комісію, до складу якої увійшли провідні спеціалісти лікувального закладу за профілями захворювань та військові провізори. Члени фармакоеконімічної комісії відповідають за розробку обмеженої номенклатури лікарських засобів, яка щорічно переглядається та затверджується начальником Головного військово-медичного клінічного центру. Даний перелік є основою для організації закупівлі лікарських засобів на рівні медичного центру.

Правильне запровадження формулярної системи може забезпечити наступні позитивні економічні результати:

- виключення небезпечних та неефективних ліків призведе до зниження рівня захворюваності та смертності, а також скорочення тривалості лікування і перебування пацієнтів у стаціонарі;
- скорочення кількості найменувань лікарських засобів, що закупуються, призведе до зниження загальних витрат на придбання ліків або дозволить за ті ж кошти закупати більшу кількість безпечних та ефективних лікарських засобів;
- наявність визначеного переліку лікарських препаратів, що використовуються у військово-медичних установах, дозволить проводити інформаційну роботу по поглибленому вивченню фармакотерапевтичних властивостей лікарських засобів, а також накопичувати більш повну інформацію про ліки.

Проте, для ефективного функціонування формулярної системи на рівні військово-медичної служби необхідне впровадження багаторівневої організації її функціонування. Тобто, складання формулярних переліків повинно відбуватися у військових госпіталях різної ліжкової ємності. Потім такі формуляри слід надавати до ВМКЦ за відповідним територіальним підпорядкуванням. У ВМКЦ зміст формулярних переліків за центр та підпорядковані військові госпіталі узагальнюється і одним формуляром вцілому за ВМКЦ повинен передаватися до органу управління. Таким чином, в органі управління може бути визначений формуляр за військово-медичну службу в цілому. У поєднанні із прогнозованою захворюваністю військовослужбовців по окремим нозологіям на наступний рік може бути визначена обґрунтована потреба у лікарських засобах та розмір коштів на їх закупівлю. Крім того, за допомогою методів АВС та VEN аналізу може бути визначена обмежена номенклатура лікарських засобів, що мають найбільшу питому вартість придбання. Такі препарати можуть закуповуватися органом управління напряму у фармацевтичних виробників, що дозволить отримати додаткові знижки і тим самим досягти економії використання матеріальних ресурсів.

Висновки:

1. Проведений аналіз основних клініко-економічних аспектів, що впливають на обґрунтоване використання матеріальних засобів при організації забезпечення військовослужбовців сучасними високоефективними та безпечними лікарськими засобами.

2. Визначені основні підходи раціоналізації використання лікарських препаратів шляхом запровадження формулярної системи лікарських засобів у військово-медичній службі.

Література:

1. Власов В.В. Медицина в условиях дефицита ресурсов / В.В.Власова – М., Медицина, 2008. – 448 с.

2. Вольская Е.А. Организационно-правовые аспекты информации о лекарственных средствах / Е.А.Вольская, Г.В.Шишкова // Фармация. – 2008. – № 3. – С. 9–11.

3. Вялков А.И. Концептуальный подход к формированию программы повышения квалификации по лекарственному менеджменту / А.И.Вялкова, Г.В.Шашкова // Фармация. – 2007. – № 1. – С. 7–9.

4. Державний формуляр лікарських засобів (Випуск другий) / [Тронько М.Д., Бухтіарова Т.А., Єфімова А.С. та ін.] під ред. В.Т.Чумака, В.І.Мальцева, А.М.Морозова, В.Д.Парія, А.В.Степаненко. – Київ, 2010. – С. 548–553.

5. Притула Р.Л. Аналіз концепцій та моделей функціонування страхової медицини / Р.Л.Притула, В.В.Трохимчук // Зб. наук. праць “Проблеми військової охорони здоров’я”. – Вип. 16. – К., 2006. – С. 695–701.

6. Притула Р.Л. Фармакоекономічний аналіз фармакотерапії захворювань терапевтичного профілю / Р.Л.Притула, В.В.Трохимчук, О.В.Трохимчук // Запорозький мед. журн. – 2007. – №1. – С.115–117.

7. Сайфуллин Р. Система лекарственного обеспечения Республики Татарстан / Р. Сафиуллин // Ремедиум. – 2006. – № 6. – С. 22–25.

8. International nonproprietary names (INN) for pharmaceutical substances: lists 1–91 of proposed INN and lists 1–52 of Recommended INN: Cumulative List No 11. CD-ROM Edition // World Health Organization. – Geneva, – 2009.

9. WHO Model List of Essential Medicines. 14 th list, March 2008. – 22 p.

АНАЛИЗ ОСНОВНЫХ ПОДХОДОВ И ПРИНЦИПОВ РАЦИОНАЛЬНОГО МЕДИКАМЕНТОЗНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ

**Шматенко А.П., Притула Р.Л.,
Семенченко Г.Б., Шматенко В.В.**

Резюме. Статья посвящена определению основных клинико-экономических составляющих, которые оказывают влияние на рациональное использование лекарственных средств в военно-медицинской службе. Показана целесообразность внедрения многоуровневой системы формулярных перечней с целью оптимизации за-

трат на организацию лечебно-диагностического процесса в Вооруженных Силах Украины.

Ключевые слова: *военно-медицинская служба, клинико-экономический анализ, медикаментозное обеспечение, формулярный перечень.*

FUNDAMENTAL ANALYSIS TECHNIQUES AND PRINCIPLES OF GOOD MEDICAL SUPPORT MILITARY

A. Shmatenko, R. Pritula, G. Semechenko, V. Shmatenko

Summary. *Article is devoted definition of the basicclinical and economic components which influence rational use of medical products in military-medical service. The expediency of introduction of multilevel system of official lists for the purpose of optimization of expenses for the organization of medical-diagnostic process in Armed forces of Ukraine is shown.*

Keywords: *military-medical service, clinical and economic analysis, medical support, formulary list.*